

AMuSE – Approaches to Multilingual Schools in Europe
AMuSE – Ansätze zur Mehrsprachigkeit an Schulen in Europa
amuse.eurac.edu

AMuSE soovitused mitmekeelsuse arendamiseks koolides. Täielik versioon

Sissejuhatus

Projektist

Euroopa Komisjoni elukestva õppe programmi poolt toetuse saanud projektis **AMuSE** (Ansätze zur Mehrsprachigkeit an Schulen in Europa – Euroopa koolide mitmekeelsuse lähtekohad), mis toimus jaanuarist 2012 kuni märtsini 2015, seati eesmärgiks tekitada põhimõtete ja meetodiliste võtete kogum, millest lähtuvalt oleks võimalik koolidel leida tee, mis aitaks laialt levinud ükskeelselt õpetamisviisi juurde. Tänu maailma rahvastiku mobiilsusele ja migratsioonile on koolide orienteeritus mitmekeelsusele nii Euroopas kui ka mujal maailmas järjest olulisem. Samuti on enamus maailma rahvastikust mitmekeelne.

Projekti eesmärgi järgimiseks kaasas projekti konsortsium mitmekeelsete koolide kohta käivasse uuringusse 6 partnerinstitutsiooni (Eestis *Tartu Ülikool*, Itaalias *EURAC Bolzano*, Austrias *PH Viin*, Rootsis *Göteborgi Ülikool*, Šveitsis *PH Zürich* ja Türgis *Antalya Ülikool*). Seejuures oli esmane rõhuasetus mitmekeelsete koolide kohta tehtud varasemate uuringute materjalide, publikatsioonide, heade kogemuste jms. kogumisel ning korrastamisel, mille tulemusel tekkis elektrooniline andmepank. **AMuSE** meeskond astus olulisi hariduspoliitilisi samme õpetajakoolituse ja koolide juhtkondade vahelise dialoogi loomisel. Sel eesmärgil toimus 4 rahvusvahelist konverentsi ja ekspertide kohtumist. Nii konverentside tulemused kui ka teised publikatsioonid ja projekti materjalid on kättesaadaval **AMuSE** projekti kodulehel: <http://amuse.eurac.edu/en/home/default.html>

Soovituste taustast

Käesolevad soovitusel on koostatud **AMuSE** meeskonna poolt esitatud üldiste ettepanekute põhjal mitmekeelsuse arendamiseks koolides ning puudutavad ühest küljest õpetajate ettevalmistamist ja teisest küljest hariduspoliitilisi otsuseid. Eesmärgiks on näidata võimalikke haridusastutuste mitmekeelseks muutmise võimalusi. Struktuur tekkis põhimõttel, et **AMuSE** koostööpartnerite spetsiifilised detailsemad soovitusel paigutati üldisemate soovitusel alla. Peamised teesid on nummerdatud lühiversiooniga ühte moodi. Üldised soovitusel on kättesaadaval **AMuSE** projekti kodulehel: <http://amuse.eurac.edu/en/home/default.html>

Soovitusel on koostatud alljärgnevatel **AMuSE** koostööpartneritel poolt (antud tähestikulises järjekorras):

Dana Engel (*EURAC Bolzano*)

Elisabeth Furch (*PH Viin*)

Sabrina Maruncheddu (*PH Zürich*)

Alexander Onysko (*EURAC Bolzano*)

Tore Otterup (*Göteborgi Ülikool*)

Jochen Rehbein (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Basil Schader (*PH Zürich*)

Esta Sikkal (*Tartu Ülikool*)

Orhan Varol (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Soovitused õpetajakoolituse valdkonnas

1. Kogu õpetajakoolitusse, alates esmatasandist ja lõpetades täiendõppega, peaks integreerima mitmekeelsust, esimese ja teise keele omandamist, kultuuridevahelisust, teise keele õpetamise didaktikat, kohalikke iseärasusi ja kohalikku ajalugu puudutavad ainemoodulid.

2. Õpetajakoolituses tuleb õpetajad valmistada ette nii, et nad oleksid võimelised oma õppetöö planeerimisel arvestama lapse esimese ja teise keele arendamise põhimõtetega.

Õpetajakoolituses tuleb kindlasti juurutada järgmiste teemade käsitlemist: mitmekeelsus, saksa keel teise keelena, lingvistika, keele omandamine ja mitmekultuurilisus. Kohustuslik peaks olema sisserändajate laste keeli tutvustav sissejuhatav kursus. (*PH Viin*)

Õpetajatele, praktikat juhendavatele tegevõpetajatele ja koolijuhtidele peaksid olema kohustuslikud täiendkoolitused järgmistel teemadel: mitmekeelsus, saksa keel teise keelena, lingvistika, keele omandamine ja mitmekultuurilisus. (*PH Viin*)

Õpetajakoolituses peab tutvustama uusimaid mitmekeelsust, saksa keelt teise keelena õpetamist, lingvistikat, keele omandamist ja mitmekultuurilisust puudutavate uuringute tulemusi. (*PH Viin*)

Õpetajakoolituses tuleb luua kohustuslik ainemoodul (vähemalt ühel semestril kaks tundi nädalas) mitmekeelsuse käsitlemiseks. Samasuguseid laiendatud teemasid tuleb pakkuda ka õpetajate täiendkoolituse valdkonnas (näiteks Der CAS QUIMS – kvaliteet muukeelses koolis). (*PH Zürich*)

Õpetajakoolituses tuleb luua kohustuslik ainemoodul (vähemalt ühel semestril kaks tundi nädalas) kohaliku keele õpetamise põhimõtete ja selle õppimisel tekkivate peamiste raskuste käsitlemiseks. Samasuguseid laiendatud teemasid tuleb pakkuda ka õpetajate täiendkoolituse

valdkonnas (näiteks Der CAS Deutsch als Zweitsprache – saksa keel teise keelena). (*PH Zürich*)

Kehtestada reegel, et vähemalt kaks kolmandikku õpetajate esmataseme koolitusest peaks toimuma mitmekeelsetes klassides praktiseerivate õpetajate juhendamisel, kes ise on saanud vastava väljaõppe ning omavad mitmekeelsete laste õpetamise kogemust. (*PH Zürich*)

Eesti mitmekeelsete koolide puhul on oluline õpetajakoolituse roll. Esmataseme koolitus peaks olema praktilise suunitlusega, täiendkoolitus peaks olema vajadusepõhine. TÜ Narva kolledžis on olemas sellised ained nagu Koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses õpikeskkonnas, Klassiõpetaja mitmekeelses õpikeskkonnas (vt lähemalt õppekavasid www.narva.ut.ee). (*Tartu Ülikool*)

Õpetajakoolituse olemasolevate pedagoogiliste ja didaktiliste ainemoodulite kõrvale peaks kindlasti tekitama muukeelsust käsitleva mooduli, mis võimaldaks kõikidel õpetajakoolituse tudengitel erialast sõltumata õppida tundma mitmekeelsuse mehhanisme ja omandada vastavad baasteadmised teise keele arengu ja kakskeelsete laste õpetamiseks sobivate meetoodiliste võtete kohta. (*Göteborgi Ülikool*)

Õpetajakoolituse tudengid peavad mõistma keele rolli erialateadmiste omandamisel. Vastavalt selle aine spetsiifikale, mida nad õpetama hakkavad, tuleb neil õppida aru saada tekstide struktuurist, keelekasutusest, spetsiifilisest sõnavarast ja grammatika iseärasustest. Tulevasi õpetajaid tuleb ette valmistada nii, et nad oskaksid õpetada enda ainet kui ka lugemis- ja kirjutamisoskust. (*Göteborgi Ülikool*)

Erialateadmistega kõrvuti peavad õpetajakoolituse tudengid saama teadlikuks mitmekeelseid lapsi mõjutavatest psühhosotsiaalsetest faktoritest. Eriti tuleb osata arvestada nendega, kelle pered on alles hiljaaegu sisse rännanud ning kellel on varasemaid traumaatilisi kogemusi. (*Göteborgi Ülikool*)

Sõltumata erialast tuleb kõikidele õpetajakoolituse tudengitele kohustuslike ainetena õpetada keeleteaduse ja mitmekeelsuse didaktilisi aluseid ning tutvustada kaks- ja mitmekeelsuse uuringute tulemusi. (*EURAC Bolzano*)

Õpetajakoolitusse tuleb sisse viia erinevaid kursuseid, nt Sissejuhatus erinevate keelkondade lingvistika alustesse,

arvestades piikondlike keelte paletti. See peaks olema õpetajakoolituse üks teaduslikke osasid. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Õpetajakoolitus peaks näitama mooduseid, kuidas õpilasi mitmete keelte õppimiseks paremini motiveerida. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Mitmekeelne õppetöö peaks olema õpilaskeskne, normatiivse grammatika õppimise ja vigade vältimise asemel peaks kasutama rohkem kommunikatiivse lähenemise meetodikat. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Tuleks soodustada õpetajate keeleteaduslikku arusaama keelte rollist ja omavahelisest seosest, nt kurdi keele õppimine rahvusvahelise keelena kergendab farsi, hindi, urdu ja pashto keeltest arusaamist, samuti mõningate lääne indoeuroopa keelte õppimist, nt saksa, inglise ja skandinaavia keelte puhul. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Kuna kurdi keelel kui igapäevakeelel on arvukaid grammatilisi ja leksikaalseid laene türgi keelest (nagu ka teistele keeltele), siis saab seda kasutada suurepärase alusena kakskeelseks õppetööks. Õppetööd raskendava asjaoluna lisandub tõsiasi, et kurdi õpilased räägivad erinevaid dialekte, samas toimub lugema õppimine peamiselt kirjakeeles. Niisiis on oluline, et õpetajate lingvistiline väljaõpe ei toimu mitte ainult kurdi keeles, vaid ka türgi keeles, arvestades alati kohalikke olusidja eripärasid. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

3. Õpetajakoolituse tudengid peaksid õppima kohustusliku valikainena vähemalt ühte õpilaste päritoluma keelt, mis ei ole kooli õppekeeleks. Selline kursus peaks olema seotud keelepraktikaga vastaval maal eesmärgiga praktiseerida igapäevakeelt.

Õpetajate esmatasandi väljaõppesse, aga samuti täiendkoolitustesse ja õpetajakoolitajate ettevalmistusse tuleb integreerida eelneva sissejuhatusega ette valmistatud ja hilisemalt reflekteeritavad vähemalt kahenädalased keelereisid sellistesse olulistesse migratsioonimaadesse nagu Türgi, Serbia, Kosova. Näide: keelereise korraldatakse PH Zürichis alates 1980.aastast. (*PH Zürich*)

Õpetajakoolituses peaks olema sisserändajate keelte sissejuhatav kursus kohustuslik. (*PH Viin*)

Õpetajate esmatasandi koolituses ja täiendõppes peaks õpetatama sisserändajate keeli ning kultuure ja tutvustama migratsiooni põhjusti. (*PH Zürich*)

Õpetajakoolituse tudengitele tuleb kohustuslike valikainetena pakkuda riigis elavate vähemuste keeli tutvustavaid kursusi (näiteks: albaania, araabia, berberi, hindi, mandariini, makedoonia, türgi, urdu jne keelte kursused). (*EURAC Bolzano*)

4. Tuleb tagada see, et immersiooniprogrammides osalevad õpetajad valdaksid õppekeeli laitmatult.

Euroopa riikide kogemused näitavad, et mitmekeelne õpetaja kujuneb välja mitmekeelse väljaõppe käigus ja seejuures osutub keeleline kompetents õpetajakoolituse tudengitele kõige suuremaks väljakutseks. Vaid õpetaja, kes valdab õppekeelt C1 tasemel või kasutab seda keelt emakeelena ehk esimese keelena, on võimeline õpetama mitmekeelses klassis või lasteaias (Raik, 2014). (*Tartu Ülikool*)

Eestis laialt levinud keelekümblusprogrammides tuleb arvestada nii sihtkeele kui ka laste koduse keelega. Silmas pidades eesti ja vene keelte (sh alfabeetilisi) erinevusi, oleks kasulik rakendada osalist keelekümblust, nii märkisid AmuSE vaatlejad Narva keelekümbluse koolide külastuse ajal. (*Tartu Ülikool*)

Üldiselt peaks keelekümblusprogramme veelgi laiendama, sest eriti lasteaedades on näha väga positiivseid tulemusi. Edu pandiks on siinjuures õpetajakoolituse tudengite kõrge keeletase ning omandatud teadmiste praktikasse rakendamise oskus. (*Tartu Ülikool*)

Lasteaedadesse tuleks tööle võtta rohkem mitmekeelseid õpetajaid, kes oskavad keelekümblust rakendada, sest see tagaks keeleõppe kvaliteedi. Eksperdid ootavad koolija lasteaiajuhtidelt paindlikumat suhtumist. Rakendada tuleks olukorrale ja personali oskustele ning võimetele sobilikku keelekümblusprogrammi: varane täielik keelekümblus, osaline keelekümblus või hiline keelekümblus (on kavandatud Eesti lasteaedades 2015./16. õppeaastaks). (*Tartu Ülikool*)

Eduka mitmekeelse pedagoogika eelduseks on see, et eelkõige õpetaja ise on mitmekeelne. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

5. Keeleõppe õppekavades tuleb innustada uemate keeleõppe meetodiliste mudelite ja võimaluste üle toimuva diskussiooni tekkimist.

Riigikeele õpetamise metoodika peab olema reguleeritud ja koordineeritud ning samas tuleb osata mitmekeelses koolisituatsioonis, kus märkimisväärne hulk õpilasi räägib ja õpib kohalikku keelt teise keelena, vajadusel ümber orienteeruda. Riigikeele ehk teisisõnu esimese keele õpetajad peavad saama teadlikuks asjaolust, et tegelikult õpetavad nad esimest keelt teise keelena. (*PH Zürich*)

Arutelu tekitamine üldkeeledidaktilise mudeli loomise ja õpetajakoolituse alusmoodulis rakendamise üle. Loodav mudel võiks hõlmata ja koordineerida nii esimese keele kui ka võõrkeele õpetamise metoodikat, laste päritolu-keelte arendamist ja keeletundlikkuse teket. (*PH Zürich*)

Üldhariduskoolis oleks väga raske õpetada kõiki aineid õpilaste erinevates kodukeeltes. Seepärast oleks õppekavas vaja õppeainete prioriteetidid paika panna ning defineerida, korrastada ainete terminoloogia ja vahendada seda õpetajakoolituse tudengitele. (*Tartu Ülikool*)

Teise keele õpetamisel rakendatakse erinevaid meetodeid. Eestis diskuteeritakse elavalt selle üle, millised didaktilis-metoodilised võtted ja lähenemised toetaksid kõige paremini õpilaste teise keele omandamist. Seejuures on väga oluline sõnastada eesmärgid ja fikseerida õppesisu, alles seejärel on võimalik arendada välja sobilikud õppemeetodid. Kindlasti oleks vaja uurida teaduslikult mitmekeelse õppimise ja õpetamise strateegiaid ja neid seejärel praktikas katsetada. (*Tartu Ülikool*)

Türgis läbiviidud hiljutiste empiiriliste uuringute põhjal saadi teada, et tegelikkuses eksisteerib õpilaste seas suur erinevus või variatiivsus keele osaoskuste osas (nt ühekülgselt oskusest kuni tasakaalustatud kakskeelsuseni, sh türgi- kurdi keeltes (Rehbein ja Varol). Õpilaste seas märgati passiivse kurdi keele oskusega seotud, retseptiivseid st. mitteproduktiivsed keeleoskusi. Seega peaks mitmekeelne kasvatus rohkem arvestama erinevate keele osaoskustega ja sellest lähtuvalt tekkinud erinevate mudelitega. Mõningatel juhtudel tähendab see nn nõrgemate keelte süstemaatilist arendamist või koguni nende keelte uuesti (ümber)õppimist. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

6. Kõik asjaosalised, seejuures ka olulised institutsioonid, peaksid koostöös välja arendama nii haridusasutuses kui ka kodus kasutatavaid keeletoetamiseks ette nähtud materjale. Tähtis on tekitada seoseid kohalikul, rahvuslikul ja rahvusvahelisel tasandil, jagada ideid, meetodeid ja materjale.

Eesti ülikoolides on viimastel aastatel välja töötatud terve rida muukeelsust ja multikultuurilisust käsitlevaid kursusi. 2014.aastal töötasid Tartu ülikooli, Rakvere Kolledži, Narva Kolledži ja Tallinna Ülikooli õppejõud ühiselt välja koolieelse lasteasutuse õpetajate õppekavasse sobiva multikultuurilisust ja mitmekeelsust käsitleva ainemooduli, mille üldmaht on 48 EAP. Siiski jääb enamik ettevõtmisi koordineerimata ja asjast huvitatuteni sageli vajalik info ei jõua. Vajalik oleks luua üks ühine infopank. Samuti oleks vaja luua praktilisi täiendõppekursusi ja programme, mis toetaksid järjepidevust õppimisel, sest ühekordne kogemus ei pruugi kinnistuda ja nii jäävad head ning õiged metoodilised võtted ja ettepanekud praktikasse rakendamata. (*Tartu Ülikool*)

Ülikoolide juures tuleks luua ainedidaktikute, keeledidaktikute ja keeleteadlaste võrgustik (näiteks luua „Schools of Education“, millised on hetkel olemas mõne Austria ülikooli juures). (*EURAC Bolzano*)

Õpetajakoolituse ajal ja ka hilisemate täiendkoolituste käigus laborites, koolipraktikal ja teoreetiliste õpingute jooksul koostatud metoodilised vahendid ja õppematerjalid (näiteks: vanematele mõeldud infolehed, keeleõppeplakadid, testid jne) võiks õpetaja koondada enda elektroonilisse portfooliosse ning teatud tingimustel ka teistega koolipraktikas rakendamise eesmärgil jagada. (*EURAC Bolzano*)

7. Koolide, ülikoolide ja õpetajakoolituse institutsioonide raamatukogud tuleb varustada aktuaalse keelelist mitmekesisust ja mitmekeelsust käsitleva teaduskirjanduse ning keeleõppe metoodiliste materjalidega.

Tänapäeval on tõusnud nõudlus kirjanduse järele, mis käsitleks ühiskonna keelelist mitmekesisust ja selle mõju koolielule ning õpetajakoolitusele. Eriti hästi kättesaadav peaks olema nimetatud kirjandus õpetajakoolituse erinevates ainetes, et saada ülevaade teise keele omandamise ja selle arengu protsessidest ning toetamise võimalustest erinevate õppeainete õpetamisel, samuti peab leidma

informatsiooni kultuuridevahelise õppimise eripära ja sobivate didaktiliste võtete kohta. (*Göteborgi Ülikool*)

Õpetajakoolitust korraldavate asutuste raamatukogud peavad olema varustatud mitmekeelsust, mitmekeelsuse didaktikat, regionaalset keelelist mitmekesisust ja migratsiooni käsitlevate uusimate raamatutega. (*EURAC Bolzano*)

8. Õpetajakoolitusega seotud institutsioonides tuleb reeglipäraselt korraldada temaatilisi diskussioone ja teha selgitustööd mitmekeelsuse metoodika ja didaktika teemadel.

Õpetajaid koolitavad haridusasutused peavad organiseerima regulaarseid keelepäevi tõstmaks tundlikkust mitmekeelsuse suhtes. (*EURAC Bolzano*)

Erinevates haridusasutustes tuleb pidada mitmekeelsuse teemavaldkonda käsitlevaid erialadiskussioone, teha sealhulgas selgitustööd ja korraldada üritusi. (*PH Viin*)

9. Mitmekeelsete õpetajakoolituse õppekavade lõpetajate arvu tuleb suurendada ja vastava pädevuse saanud õpetajaid tuleb suunata mitmekeelsetesse koolidesse, sh tuleb lihtsustada mujal riikides omandatud teadmiste ja väljaõppe ülekandmist (nt. VÕTA abil).

Mitmekeelsete õpetajate väljaõppe mahtu tuleb tõsta, kusjuures õpetajad tuleks tavapärasesse rootsi koolisüsteemi integreerida. Nii saavad mitmekeelsetest õpetajatest koolides mitmekeelsetele õpilastele positiivsed eeskujud. Sisserändajad, kes on juba läbinud teistes maades akadeemilise väljaõppe, peaksid omandatud teadmisi ja sertifitseeritud kvalifikatsiooni saama rakendada rootsi õpetajakoolituse raames lihtsustatud tingimustel. See võimaldaks nende õpetajate isiklike teadmiste ning oskuste paremat kasutust koolides. (*Göteborgi Ülikool*)

Õppe- ja kasvatustöös tuleb rakendada rohkem kakskeelseid õpetajaid, koolipsühholooge või sotsiaaltöötajaid, kellel on isiklik sisserände- või välismaal elamise kogemus. (*PH Viin*)

Nõuanded koolikorralduse ja hariduspoliitika valdkonnas

1. Mitmekeelsuse edendamiseks tuleb senisest enam rõhuda olemasolevatele üldistele kogu Euroopale omastele, aga ka rahvuslikele soovitudele ja võimalustele. Tuleb kasutada senisest tõhusamaid meetmeid seadusandluse ja tegeliku koolipraktika vahelise lõhe ületamiseks.

Olemasolevaid soovitusi, algatusi ja võimalusi, mis eksisteerivad juba aastaid, tuleks tõhusamalt kasutada, näiteks Euroopa Nõukogu mitmekeelsuse raamdokumenti: (http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11084_de.htm), Šveitsi rahvusliku koolipoliitika näidet aastast 1998: (https://sprachenkonzept.franz.unibas.ch/Konzept_kurz.html). (*PH Zürich*)

Euroopa Nõukogu soovitudes White Paper on Education and Training: Teaching and Learning: Towards the Learning Society, mainitakse keeleõppe osas, et kõik Euroopa kodanikud peaksid lisaks oma kodumaa ametlikule keelele valdama vähemalt kahte võõrkeelt (2+1). Eesti keelestrateegia aastateks 2009-2015 baseerub sellele Euroopa juhisel ja järgib seega mitmekeelsuse eesmärki: <http://www.integrationresearch.net/kooli-keelestrateegia.html>). Arvestades Eestirahvastiku kooslust, tuleks senisest enam soodustada ja parendada vene keele õpet, mis hõlmab eesti suurimat mitmekeelset kogukonda; vene keel on väga nõutav ka tööturul. (*Tartu Ülikool*)

Rootsi poliitikute ja otsustuspädevuste kandjate hulgas on üldiselt vähe teavet Euroopa maades mitmekeelsuse soodustamiseks olemasolevatest soovitudest ja võimalustest, nt ei tunta eriti Euroopa Komisjoni mitmekeelsuse raamjühendit. Seda teadmist tuleks tõhustada ühiskonnas ja koolides mitmekeelsust soodustavate otsuste rakendamisel. (*Göteborgi Ülikool*)

Rootsi mitmekeelsete õpilaste õpingutega seonduv seadusandlus on väga põhjalik. Paraku jätab nende seaduste ellurakendamine soovida. Seetõttu on väga tähtis tõhustada seaduste implementeerimist. See puudutab eelkõige Rootsi kommuune/omavalitsusi, kuna neil lasub vastutus kohuslike koolide eest. Lõhet seadusandluse ja praktika vahel tuleb teadvustada ja vähendada. (*Göteborgi Ülikool*)

Keeleõpetus ei peaks olema mitte ainult üks eraldi õppeaine. Üks õppekeel esineb või positsioneerub mitmete hulgas (vt. Cummins). See sünergia võiks toimida mitmekeelse keelekümbeluse mudeli vaimus. Peale selle peaks mitmekeelne haridus hõlmama mitte ainult lingvistilisi põhialuseid, vaid ka vastava keele erinevaid registreid ja eripärasid ning seda eriti õppetöö keelte osas (nt akadeemiline keel, CALP ja õppekirjanduse keel), samuti rahvuskeelte (nt türki keel) ja erinevate keelekogukondade osas (nt kurdi keel). (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Õppetöös võiks kasutada kolme- kuni neljakeelset mudelit. Näiteks türki ja inglise keele kõrval tuleb kasutada ja õpetada ka kurdi keelt ja teiste keelekogukondade keeli ning valikuliselt teisi võõrkeeli nagu vene, saksa, hiina keel jne. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Mitmekeelsuse pedagoogika (Garcia ja Flores) arvestab mitmekeelsusel baseeruva meetodikaga (nt. võrdlev didaktika, mitmekeelsed praktikumid, erinevate keelte aktiivne keelekasutus, õpilaste kommunikatiivse iseloomuga vestlused, tõlketehnikad, mitmete keelte tiimis õpetamine, otstarbekas koodivahetus jne. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Tühistada tuleb Türgis kehtiv territoriaalsusel põhinev printsiip, et võimaldada kogukondades kõnelevate keelte õppimist ja lisakursuste sisseviimist. Näiteks peaksid kurdi ja teised vähemuskeeled saama koolis keeleõpetuse osaks mitte ainult Musta mere regioonis, vaid ka Ida-Anatoolias ja Lazis. Nimetatud keeled tuleb integreerida ka suuremate Türki urbaansete regioonide koolide õppekavadesse. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

2. Nii rahvuslikul kui ka rahvusvahelisel tasandil võiksid ekspertide rühmad arendada ühiseid arusaamu ja kontseptsioone, võtmaks neid edasise hariduspoliitika edendamise aluseks.

Eestis oleks keele ja identiteedi teemalistesse avalikku diskussiooni vaja kaasata rohkem keele- ja haridusteadlasi, teadlasi, koolijuhte ning mitmekeelsust aktiivselt praktiseerivaid isikuid. (*Tartu Ülikool*)

Hariduspoliitikud võiksid reflekteerida enda kunagist keeleõpet ja arusaamu mitmekeelsusest ning vajadusel püüda neid aspekte ka defineerida oma varasematele kogemus-

tele ja teadmistele toetudes. Seda võiks teha sihtotstarbeliselt korraldatavates töötubades ja infotundides. (*EURAC Bolzano*)

Kuigi Rootsi on juba aastakümneid mitmekeelne maa, valitseb rahva seas endiselt suuresti usk, et Rootsis elab peamiselt ükskeelne rahvas. See usk puudutab seega ka paljusid poliitikuid ja otsustusisikuid. Seetõttu on väga tähtis nii Rootsi ühiskonnas kui ka poliitikute ja otsustusisikute seas algatada arutelu mitmekeelsuse tähenduse ja selle tagajärgede osas koolile ja haridusele. (*Göteborgi Ülikool*)

Mitmekeelsus Eestis piirdub käesoleval ajal põhiliselt situatsiooniga, kus eesti keel riigikeelena eksisteerib koos vene keelega kui suurima rahvusvähemuse keelega. Kuigi eesti keel vajab kaitset, peaksid ka kõik teised keeled olema seaduslikult ja ühiskondlikult tunnustatud. Arvestades, et ca 30% Eestis resideeruvatest inimestest ei ole eestlased, on vaja mitmekeelsust ja kultuuride mitmekesisust soodustada. Eesti rahvuslikus kontekstis vajavad multikultuursuse ja mitmekeelsuse kontseptsioonid täpsemat defineerimist. (*Tartu Ülikool*)

Mitmekeelsuse ja mitmekeelsusdidaktika ekspertide meeskonnad, mida juhitakse tsentraalselt, peaksid mitmekeelsusega seotud müüte ja eelarvamusi ümber mõtestama ja korrigeeritud arusaamu koolijuhtidele, õpetajatele ning vanematele edastama. (*EURAC Bolzano*)

Keeleteadlasi, kooli- ja haridusjuhte ja mitmekeelsust aktiivselt praktiseerivaid inimesi oleks vaja senisest rohkem avalikku diskussiooni kaasata. (*Tartu Ülikool*)

3. Hariduspoliitikas tuleks eraldada materiaalsed vahendid mitmekeelsuse, sh võõrkeelte arendamiseks. Need vahendid võimaldaksid õpetajate esma- ja täiendõppe finantseerimist, aktuaalsete ning kaasaegsete õppematerjalide koostamist, samuti õpetajate ja metoodikute koostööd nii kohalikul kui rahvusvahelisel tasandil.

Tuleks toetada professionaalste õppevahendite loomist koduloo- ja inimeseõpetuse tundide tarbeks (ja mitte seda jätta üksikisikute initsiatiiviks või üksikute huvigruppide mureks). (*PH Zürich*)

Iga kool võiks organiseerida kohalike keelte kursused, kus

sihtkeeleks oleksid koolis enimlevinud õpilaste kodukeeled (nt albaania, araabia, berberi, hindi, mandariini, makedoonia, türgi või urdu jt keeled). (*EURAC Bolzano*)

Koolidele tuleb anda võimalikult palju finantsabi, st majanduslikke vahendeid ja ressursse, nii et õppetöö toimuks vastavalt Rootsis kehtivatele seadustele. (*Göteborgi Ülikool*)

Esimeses kooliastmes on oluline, et õppetöö toimuks kohustuslikus korras kahes keeles, nt türgi ja mõnes muus õpilase esimeses keeles. Üldises plaanis peaks mitmekeelne õppetöö toimuma õppeasutuse siseselt nii varajases astmes kui võimalik, nt lasteaias või mänguringis. Samas peaks perekond seda omalt poolt toetama. Sellisel viisil kujuneb ühiskonnas arusaam mitmekeelsusest kui tavapärasest kommunikatsiooninormist. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Algkoolis peaks lugemaõpetamine toimuma vähemalt kahes keeles (vrdl Bialystok, Kosonen). Türgis läbiviidud uuemate uuringute kohaselt on lastel kooli astudes hea türgi keele oskus. See tähendab põhimõtteliselt, et koolivalmiduse kontekstis tuleb lastele õpetada kakskeelset lugemis- ja kirjutamisoskust. (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

Kool ja kohalik keelekogukond peaksid olema tihedalt seotud. Niiviisi saaks kaasata õppetöö toetamiseks ka emakeele oskajaid (õpilaste vanemad ja vennad-õed). Põhimõtteliselt tuleks rohkem ära kasutada kohalikku keeleressurssi, kusjuures koolid moodustaksid sellest ühe osa. Olemasolevad spetsiifilised kohalikud mitmekeelsed teadmised ja oskused võiksid täiendada koolis toimuvat suhtlust ning samaaegselt toetaksid koolid täiskasvanute õpetamist (nt lugemis- ja kirjutamiskursused, majandus- alased täiendkoolitused jne). (*Antalya Akdenizi Ülikool*)

4. Haridusjuhid peaksid oma teadmisi mitmekeelsuse vallas täiendama, nt võtma vastavasisulisi täiendkoolitusi.

Õpetajakoolitusega seotud isikud peaksid saama kursusi mitmekeelsuse didaktikast, teoreetilistest ja praktilistest alustest (nt MALEDIVE-projekti täiendkoolituse moodulid). (*EURAC Bolzano*)

Nii koolide kui ka kooliväliste asutuste initsiatiivina tuleks organiseerida keelepäevi, mis tekitaksid huvi erinevate

keelte vastu. (*EURAC Bolzano*)

Kooli- ja haridusjuhtide seas takistab teadmiste puudumine nii mitmekeelsuse edendamist kui ka mitmekeelsete õpilaste õppetöö läbiviimist. Nimetatud puudujääk takistab ka seaduste tõlgendamist ning õigete hariduspoliitiliste otsuste vastuvõtmist. (*Göteborgi Ülikool*)

Vastavalt OECD raportile puuduvad koolijuhtidel piisavad teadmised, et tagada migrantidest õpilastele tulemuslik õppetöö (vt Taguma, Kim, Brink ja Telteman, 2010). Seetõttu soovitatavad autorid, et „ülimalt oluline oleks korraldada vastavate koolijuhtide ja haridusjuhtide seas kursuseid tagamaks arusaama keelelistest erisustest ja võimaldamaks migrant-õpilastele keeleõppele võrdset juurdepääsu.“ Rootsis on hetke prioriteediks migrantidele keeleõppe andmise seaduste korrastamine. (*Göteborgi Ülikool*)

Senisest enam tuleks tundma õppida mitmekeelsuse olemust ja toimemehhanisme, samuti kakskeelsusega seotud kompetentse ning meetoodilisi võtteid, mis sobivad mitmekeelsetele õpilastele. (*Göteborgi Ülikool*)

5. Esimene keel ja teine keel peavad õppetöös olema loomulikult teel integreeritud. Mõlema keele õpetajad peaksid olema koolis võrdsel positsioonil.

Tuleks korraldada üritusi, kus erinevat keelt rääkivad õppurid ja õppejõud omavahel tutvuvad, samuti läbi viia temaatilisi ühisprojekte. (*PH Zürich*)

Pakkuda erinevas mahus erinevaid täiendkoolitusi õpetajatele, kes õpetavad õpilastele nn päritolukeelt. Eeskujuna võiks võtta Viini PHst, kus seda tehakse erinevas mahus: nii lühikursuste kui ka pikemate jätkukursuste kujul (nt. Viini õppekava täiendkoolitus «Muttersprachlicher Unterricht: Erstsprachen unterrichten im Kontext von Migration»; http://www.phwien.ac.at/files/Mitteilungsblatt_VR/Punkt%204/PH_Wien_LG_Muttersprachlicher_Unterricht_genehmigt.pdf või siis CAS; Certificate of Advanced Studies). See omakorda võimaldab peale kursuse läbimist õpetajatele paremaid palga- ja töötingimusi. (*PH Zürich*)

Kõikidel õpilastel peaks olema õigus õppida oma kodukeeles või siis oma esimeses keeles erialase kvalifikatsiooni ja pädevate õpetajate juhendamisel. (*PH Viin*)

Kohalikul keelel põhineva õppetöö ja õpetajate integreerimine kohalikesse koolisüsteemidesse (näiteks Rootsi, Austria või Nordrhein-Westfalen mudelite järgi), vaata siinkohal dokumenti: Recommendation 814 on modern languages in Europe, 1977, (<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta77/EREC814.htm>), White Paper on education and training, 1995 (<http://aei.pitt.edu/1132/>), UNESCO-Resolution, 1999 (http://www.unesco.org/education/imld_2002/resolution_en.shtml), The place of mother tongues in school education, 2006. (PH Zürich)

Mitmekeelsete õpilaste kodukeele toetamiseks tuleks luua paremad tingimused toimuva õppetöö korraldamiseks, nt reededes pärastlõunad kella 17-19 vahel ei ole sobivad. Koolide juhtkonnad võiksid sellega arvestada. (PH Zürich)

Tavapärasesse õppetöösse tuleks sisse viia mitmekeelsust toetavad meetodid, nt õpilaste diferentseerimine ja metoodilises plaanis õige keeleline toetamine. (EURAC Bolzano)

Õpilaste emakeelt toetav õppetöö toimub Rootsi koolides rutiinsel kellaajal, st tavapäraselt on tund päeva teisel poolel, siis kui õpilased on väsinud ja mitte enam õppimisaltid. Siiski saab teatud Rootsi piirkondade koolide näitel tuua välja, et emakeele toetamiseks mõeldud õppetööd on võimalik tunniplaani integreerida senisest efektiivsemalt. Rootsi haridusagentuurid peaksid koguma infot taoliste edukate emakeelse õppetöö korraldamise programmide kohta ja aktiivselt kaasa aitama uute loominguliste võimaluste rakendamiseks. (Göteborgi Ülikool)

Tunniplaanidesse tuleks teadlikult kavandada sihtotstarbeline ajakasutus, et edendada koostööd erinevate keeleõpetusega tegelevate õpetajate ja tugipersonali vahel, kes õpetavad keeli. (PH Zürich)

6. Keeletunni metoodika ja võtted peaksid olema mitmekülgsed, keeleõpe peab seostuma integratsiooniga; koolides peaks tekkima keeltesuhtes sõbralik ja toetav õhkkond.

Kooli kontekstis peaks mitmekeelsuse puhul vaatama olukorda veidi laiemalt ja arvestama õpilaste kodukeelte või päritolumaa keeltega, mitte keskendumas nn kõrgema staatusega keelte nagu inglise ja prantsuse keel. Tekitada kontseptuaalne mudel nende keelte integreerimiseks kooli

ja lasteaia mitmekeelsuse didaktika ainetesse. (PH Zürich)

Oluline on pidada silmas õpilaste eripära ja arvestada erinevate keelte õppimisel nii keelte spetsiifikaga kui ka õpilase individuaalsete edusammudega keeleõppes ja kodukeelest erinevas keeles õpetatavates ainetes (tuua välja, mida õpilane juba oskab ja mida ta veel peaks õppima). Kõigis kooliastmetes peaks õpilasele antava tagasiside fookuses olema positiivsed aspektid. (EURAC Bolzano)

Ülalnimetatud konteksti silmas pidades tuleks välja töötada alternatiivsed hindamismudelid, mis arvestavad õpilaste individuaalse keeleprofiiliga ja õppekeelega seotud defitsiitidega. (EURAC Bolzano)

Kui sihiks on edendada klassiruumis eksisteerivat keelte paljusust, siis tuleks lisaks palgata keeleassistendid või abiõpetaja. (EURAC Bolzano)

Juba põhikoolis tuleks pakkuda rohkem võõrkeeli, näiteks „Elavate võõrkeelte“ kursuste vormis. Kindlasti tuleks pakkuda uusi atraktiivseid võõrkeeli lisaks inglise keelele, mida praegu õpitakse esimese keelena 98% ulatuses. (PH Viin)

Igal õppeaastal tuleks organiseerida 2-4 võõrkeeltepäeva, kus võiks teadvustada mitmekeelsuse eeliseid. Juba algkoolis oleks kasulik erinevate korraldada erinevate piirkondade koolide kohtumisi (nt Lääne-Šveits, Tessin, Graubünden) või siis inglise keele päevi, kus osalevad seda keelt emakeelena kõnelejad. (PH Zürich)

Põhikoolis toimuva võõrkeeleõppe toetamine professionaalsete võõrkeeleõpetajate rakendamisega sellisel kujul, et toimiva mitmekeelsuse eelised tuleksid selgelt esile. Hajutada muukeelse õpilase keelelist toetamist erinevate õpetajate vahel. (PH Zürich)

Eesti keele kui teise keele õpetust põhikoolis on vaja tõhustada. Selle eesmärgiks on põhikooli lõpuks saavutada B2-keeleoskuse tase, sest B1-tase ei võimalda gümnaasiumis viia läbi edukat eestikeelset aineõpet. Põhikoolis võiks arendada keele ja aineõpet (CLIL – content and language integrated learning) või siis keelekümbelprogrammi, mis võib osutada edukaks eelkõige pädevate õpetajate ja õigustatud metoodika korral. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuring_kakskeelne_ope_vene_oppekeelegra_koolis.pdf (Tartu Ülikool)

Kõikidel õpilastel peaks olema õigus saada koolist keele-

abi saksa keele kui teise keele osas, niikaua kuni on saavutatud vajalik keeletase. (PH Viin)

Koolides tuleks panustada keelte suhtes sõbraliku õhkkonna loomisele, muuhulgas ei tohiks olla piiranguid keelte kasutamisele õppetöö ajal või vahetunnis. (PH Viin)

7. Iga kool peaks arendama riikliku ja juriidilise toetuse abil teaduslikult põhjendatud omanäolise õppekava.

Koolides tuleks luua kõikide õpilaste ja õpetajate keeleprofiilid, et tekiks ühine andmebaas, mida võiks kõikidele osalejatele tutvustada. (EURAC Bolzano)

AMuSe programm toetab HTM-i töörühma ideed, mis soovib ette anda koolidele vabad käed klasside õppekeele valimiseks, et koolide eripära kõrval oleks võimalik arvestada õpetajate suutlikkust eesti keeles õpetada. Sellise ettepaneku teostumine võib olla mõistlik, sest koolid peaksid siis protsessis võtma enda kanda nii eesmärgipäraste tegevuste genereerija, korraldaja kui ka vastutaja rolli. (Tartu Ülikool)

Iga kool peaks looma vastavalt oma piirkondlikule paiknemisele oma individuaalse keelekontseptsiooni, nii et kõik keeled leiaksid tunnustust. See kontseptsioon peaks sisaldama omanäolist õppekava, üritusi, keelte kohta käivat infot, projektitööd jne. Eksperdid peaksid õpetajatele välja töötama abivahendeid ja töölehti, mida oleks võimalik ainetundides muukeelsete laste arendamiseks kasutada. (EURAC Bolzano)

Kooli keelelise kontseptsiooni raames tuleks koostada nn keelte õppekava, mis sisaldab informatsiooni enamus- ja vähemuskeelte, päritolu- ja naabermaade keelte kohta. (nt. Entwicklungsarbeiten und Umsetzungen dazu im Rahmen des ECML-Projekts PlurCur: <http://www.ecml.at/F1/tabid/756/Default.aspx>). (EURAC Bolzano)

Üksikutes Rootsi koolides on koostatud spetsiifilised keelekavad, kus on arvestatud koolides esineva mitmekeelsusega. See toimib eeskätt koolides, kus on rohkelt mitmekeelseid õpilasi. Kuid oleks väga oluline, et kõik koolid omaksid taolisi praktikas edukaks osutunud keeleõppe strateegiaid, mis omakorda põhinevad teaduslikel uuringutel. (Göteborgi Ülikool)

Väljaspool õppeasutusi toimivad mitmekeelse suhtluse vormid (nt Zeytinburnu/Istanbuli piirkonnas) võiksid positiivsete eeskujudena kehtida ka koolides. (Antalya Akdenizi Ülikool)

Viimaste aastate Türgi ametlik poliitika tipnes nn demokraatlike ettepanekute paketi vastuvõtmisega (democratization package), mis andis omakorda tõe Türgi erinevate keelte – sh ka kogukonnakeelte (ja kohalike keelte) arengule. Peale selle demokraatliku sisuga seaduse vastuvõtmist on lubatud erakoolides õpetada ka teisi keeli ja see võimaldab erinevatel keelekogukondadel kasvatada lapsi oma emakeeles (vrdl http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/turkey_2013.pdf). Kuigi seda uuendust võiks vaadelda teatava edusammuna, ei saa enamus peresid võimaldada lastele erakoolis õppimist, kuna see on tasuline. Arvestades Türgi sotsiaalpoliitilisi olusid peaks aga kogukonna keelte õpetamine levima jõulisemalt kogu riigis ja seda mitte ainult väljaspool avalikku koolisüsteemi. Praegu õpetatakse kogukonnakeeli õppekavas valikainena, alates 5. klassist kaks tundi nädalas. Sellest johtuvalt soovitame anda kogukonna keelele õppetöös oluliselt kõrgema staatuse. Demokraatiapakett koos ettevalmistavate keeleõiguslike meetetega tekitas olukorra, kus oli võimalik luua ülikoolide juurde “Elavate keelte lektoraadid”, näiteks Mardinis, vt <http://tyde.artuklu.edu.tr/> Van, <http://www.yyu.edu.tr/akademikbirimler/index.php?bolumid=63>; Düzce, <http://kafkas.fef.duzce.edu.tr/>, mis omakorda tähendab edasisi edusamme. Samas me soovitame siiski tegutseda mitte kitsapiirilisel ühe keele huvides, vaid mõista uusi võimalusi laiemalt, st ühe osana mitmekeelse kasvatusprogrammis. Lõppude lõpuks tuleb arvesse võtta Türgi sotsiaalpoliitilist olukorda kui ka teiste maade mitmekeelse kasvatus kogemusi ja arusaamu. (Antalya Akdenizi Ülikool)

8. Keeleline mitmekesisus koolides ja õpilaste seas peab olema ametlikult tunnustatud ja seadustatud.

Õppetöö tulemuste hindamisel tuleks mitmekeelsete õpilaste puhul individuaalselt läheneda ja arvestada näiteks sellega, kas tegemist on suulise või kirjaliku tööga. (PH Viin)

Soovitav oleks järgida Prantsusmaa eeskujut, kus II kooliastme tunnistuste väljaandmisel ja kooli lõpetamisel arvestatakse erinevate keeltega. Sama praktikat võiks

hakata rakendama juba I kooliastmes. (Vt. Extra, Guus; Yagmur Kutlay: Language Rich Europe. Trends in Policies and Practices for Multilingualism in Europe. Cambridge: Cambridge University Press http://www.language-rich.eu/fileadmin/content/pdf/LRE_German_LRE_-_Trends_in_Politik_und_Praxis_f%C3%BCr_Mehrsprachigkeit_in_Europa.pdf). (PH Zürich)

Riigikeele ja õppekeele edendamise kõrval peaks rohkem arvestama õpilaste olemasolevate (kodu)keeletega ja muude keeltega. (EURAC Bolzano)

9. Hariduse korraldajate ja keeleteadlaste vahel tuleb edendada koostööd õpetajakoolituse tõhustamise eesmärgil

Uuenenud lõimumiskavas „Lõimuv Eesti 2020“ (<http://www.integratsioon.ee>) on varasemaga võrreldes pandud keeleõppe kõrval rohkem rõhku poliitilisele ja sotsiaal-majanduslikule lõimumisele. Seda ideed tuleb toetada ja arendada lisaks koolivõrgule ka läbi erinevate formaalhariduslike võrgustike (suvelaagrid, keeleõpe peredes, jmt). (Tartu Ülikool)

Selleks, et mitmekeelsuse valdkonnas oleks järjest enam võimalik toetada keele omandamise ja keeleõppe didaktikaga seotud usaldusväärsetele uuringutele, on vaja igati tõhustada ja soodustada uurimisasutuste ning koolide koostööd. Soovitud koostöö võimaldaks õppekavadesse viia sisse teaduspõhiseid korrekture. (EURAC Bolzano)

10. Mitmekeelse haridusega seotud usaldusväärsete projektid ning kooliuuringud peavad olema teaduslikult põhjendatud ning analüüsitud.

Koolides läbiviidud paljutöötavate eksperimentide edulood tuleks senisest rohkem luubi alla võtta, nt mitmetasandiliste klasside pedagoogiline kontseptsioon, mis väärtustab õplaste individuaalsust. (PH Viin)

Võõrkeelte aine- ja õppekavades tuleks edendada teaduspõhisust, mis tugineb koolide mitmekeelsuse projektidele. Uuringute tulemused tuleks kättesaadavaks teha kõikidele mitmekeelsusest huvitatutele. (EURAC Bolzano)

Tuleks toetada erinevaid eksperimenteerivaid katseid mitmekeelsuse vallas. Nii võiks näiteks vaadelda ja võrrelda mitmeid erinevaid toimivaid mitmekeelsuse mudeleid, seda, kuidas need teadlaste valvsa silma all arenevad ja praktikasse rakenduvad. Erinevate mitmekeelsete õppetöö vormide võimalused peaksid aga piirkonniti vastavalt vajadustele laienema ja levima. (Antalya Akdenizi Ülikool)

CONTACT:

EURAC research – European Academy of Bolzano
Institute for Specialised Communication and Multilingualism
Viale Druso 1, 39100 Bolzano, Italia
Tel. +39 0471 055 100
Fax. +39 0471 055 199
E-Mail: communication.multilingualism@eurac.edu
Website: www.eurac.edu